

היום שאחרי: עיון במתווים אזוריים בשאלת "היום שאחרי" ברצועת עזה

יואל גוז'נסקי, אופיר וינטר וענבר נוי-פרייפלד | 1 בפברואר, 2024

ניתוח יוזמות ומתווים אזוריים מצביע על פערים לא מבוטלים בינם לבין העמדה הישראלית הרשמית אך גם על מרחבי הסכמה אפשריים. בחינת היוזמות, חלקן לא יותר מאשר "בלוני ניסוי", היא צעד ראשוני אך חיוני במימוש מטרות המלחמה ברצועת עזה ובעיצוב המציאות ביום שלאחריה. הפערים המדיניים והביטחוניים המרכזיים המסתמנים בשלב זה נוגעים למקומה של הרשות הפלסטינית בפתרון הקבע, לעתיד חמאס ולזהות הכוח השלטוני והצבאי שיתבסס ברצועה. מנגד, יש ביוזמות מרחבי גמישות והן עשויות להציע פתח להשבת החטופים, להחלשת כוחו של חמאס ולחזרה מותנית ומדורגת של הרשות הפלסטינית לרצועת עזה. יתרה מכך, הן טומנות בחובן אפשרות להתנעה מחודשת של המגעים לנורמליזציה עם ערב הסעודית וכריכתם במעורבות משמעותית יותר מצד הממלכה ויתר מדינות השלום הערביות ברצועה ב"יום שאחרי".

שחקנים אזוריים וגם בינלאומיים מעלים פתרונות מדיניים וביטחוניים לרצועת עזה ב"יום שאחרי" המלחמה. עד עתה, הפעילות של מרביתם, ובראשם מדינות ערב, התמקדה בהגשת סיוע הומניטרי לתושבי הרצועה ובתיאום ניסיונות, בעיקר באמצעות הגופים הבין-ערביים והאו"ם, להביא לגינוי ישראל וקריאה להפסקת הלחימה. פעילות במיוחד הן קטר ומצרים השוקדות, לרוב בתיאום ביניהן ועם ארצות הברית, על תיווך עסקאות קונקרטיות לשחרור החטופים הישראלים המוחזקים בשבי חמאס ועל קידום הפסקות אש.

לצד יוזמות נקודתיות אלו ניכר עיסוק גובר בפתרונות מדיניים כוללים וכן בהצעות לסיום הלחימה ולכינון משטר חלופי לזה של חמאס בעזה, לעיתים תוך שילוב הארגון בממשלה עתידית. חלק מההצעות, שעד עתה לא ניתנה להן גושפנקא רשמית (הן הודלפו לתקשורת) נראות [מתקדמות](#), ויותר מפורטות מאלו שישראל [פרסמה](#) מטעמה עד כה. היוזמות האזוריות המסתמנות הן של מצרים, ערב הסעודית (יתכן שבתיאום עם איחוד האמירויות הערביות), לצד מתווים אפשריים שמקורם בקטר. יוזמות אלו משתלבות ביוזמות המגיעות מצד ארצות הברית, האיחוד האירופי והאו"ם.

בדיון בוועדת חוץ וביטחון [אמר](#) ראש הממשלה, בנימין נתניהו, כי ערב הסעודית ואיחוד האמירויות ירתמו לשיקום רצועת עזה לאחר המלחמה. ראש המל"ל, צחי הנגבי, [כתב](#) במאמר

שפרסם באתר הסעודי "אילאף" כי יש מקום לשותפותיה האזוריות של ישראל ב"בנייה מחדש של הרצועה כדי לייצר מציאות חדשה". הנגבי הוסיף כי לשם כך יידרש שילוב של כוחות אזוריים ובינלאומיים במטרה לשמור על הסדר ולאכנף את החוק ברצועה. בהקשר זה דווח כי הובהר לארצות הברית, בשיחות שהיא עורכת עם מדינות באזור, שאלו [אינן ששות](#) לשלוח כוחות שיטור או צבא מטעמן לרצועה במסגרת כוח שמירת שלום בינלאומי, אך הן אינן שוללות זאת על הסף בתמורה לתנאים שונים, בראשם התנעת תהליך שלום שתכליתו הקמת מדינה פלסטינית. עוד דווח כי ערב הסעודית ואיחוד האמירויות [הסכימו](#) לסייע כלכלית בשיקום הרצועה מההרס חסר התקדים שנגרם בה במהלך המלחמה. עם זאת, הן מציבות לכך תנאים מישראל, בראשם מתן השליטה בעזה לרשות הפלסטינית או לגורמים מטעמה, חתירה לפתרון שתי המדינות [ואף לעיין מחודש](#) ביוזמת השלום הערבית.

היוזמות שונות ביניהן לא רק במקורן ובאג'נדה המנחה אותן, אלא גם ביעדיהן – חלקן עוסקות בשאלות מיידייות ו**[נקודתיות](#)**, כלומר שחרור החטופים הישראליים והסדרים הומניטריים שונים ברצועת עזה, בעוד אחרות צופות פני עתיד ומציעות **[הסדרים](#)** בשאלת "היום שאחרי". מאמר זה יתמקד ביוזמות לטווח הארוך ובתוך כך ימפה אותן, יעמוד על הפוטנציאל הטמון בהן ועל האינטרסים של המדינות המעלות אותן וכן ינתח את מידת התאמתן לאינטרסים של מדינת ישראל.

ערב הסעודית

ישראל מייחסת חשיבות רבה להשתתפותן של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות בשיקום הכלכלי והפיזי של הרצועה. כך עולה גם [מהתוכנית](#) שהציג שר הביטחון לשרי הקבינט, אך השתתפותן במסגרת מתווה זה כחלק מכוח רב-לאומי, לא תהיה באכיפת הסדר, קרי בשלטון ברצועה. בתגובה לדברי נתניהו כי שיקום רצועת עזה ימומן על-ידי מדינות המפרץ, שגרירת איחוד האמירויות באו"ם [מיהרה להבהיר](#) שארצה תעשה כן רק אם תוצג לה מפת דרכים "רצינית" עם פרק זמן ויעד ברורים להקמת מדינה פלסטינית. במטרה להפגין את רצינות כוונותיה להשקיע בתושבי עזה, [הקימה](#) איחוד האמירויות מתקני התפלה בגבול רצועת עזה-מצרים, שלחה ציוד הומניטרי והקימה בתי חולים בתוך שטח הרצועה. פעילותה ההומניטרית הנרחבת, ופעלתנותה בעיקר במסגרת האו"ם, לצד שמירה עקבית [ונחושה](#) על מסגרת היחסים עם ישראל, מצביעה אולי על נכונותה למלא חלק מרכזי ב"יום שאחרי" ברצועת עזה, הגם שעד כה לא ניתן לכך פומבי ביוזמה מטעמה.

מנגד, בערב הסעודית ניכר עיסוק לא מבוטל, בעיקר מצד התקשורת [הממסדית](#), גם בשלב הביניים מסיום המלחמה ועד לייצוב השלטון החלופי ברצועה. [במתווה](#) ל"היום שאחרי" ברצועת עזה, שנכתב על ידי מכון מחקר סעודי (Gulf Research Center), הוצע כי ההנהגה הביטחונית והצבאית של חמאס תוגלה לאלג'יריה כדי שכוח שלטוני אחר יתפוס את מקום חמאס, יתכן שבתמורה לשחרור החטופים. עוד הוצע כי כוח שמירת שלום ערבי יתפרס ברצועת עזה לאחר יציאת כוחות צה"ל, אשר יהיה אחראי לניהול החיים האזרחיים מתוקף

מנדט של האו"ם. לאחר מכן תוקם מועצת מעבר משותפת שעד קיום בחירות תהיה אחראית לעל שיקום הרצועה. מתווה זה אינו שולל השתתפות נציגים מטעם חמאס והג'האד האסלאמי בגוף השלטוני.

בתגובה לחשיפת "המתווה הסעודי", שהוגש למשרד החוץ הצרפתי, [הכחיש](#) מחברו כי דבריו משקפים את עמדת ההנהגה הסעודית. עם זאת, דומה כי המתווה מלמד על רצון סעודי לראות בסיום שלטון חמאס ברצועה כדי להנחיל מהלומה לאידיאולוגיית האחים המוסלמים, שנתפסת בריאד כאיום, ולהחליש את הציר האזורי שאותו מובילה איראן. ניכר בכך דמיון לראייה הישראלית, לצד השוני הנגזר מהרצון הסעודי לחזק גורמים מתונים, בראייה הסעודית, ובראשם הרשות הפלסטינית, הגם שבהנהגה חדשה.

ארצות הברית מצידה [מעוניינת](#) לקשור בין הנורמליזציה בין ישראל לסעודיה להסדרי "היום שאחרי". על פי דיווחים בתקשורת, הוצע כי סעודיה ומדינות נוספות ייקחו חלק בשיקום הרצועה יחד עם "רשות פלסטינית מחודשת", קרי כריכה סיוע ערבי בשיקום הרצועה ובביסוס שלטון חלופי לחמאס עם נורמליזציה בין ירושלים לריאד. בתמורה לנורמליזציה, או אינטגרציה בלשון הסעודים, הסעודים וכעת גם האמריקאים, מבקשים לראות מתווה להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל. גם בשיחות הנורמליזציה לפני ה-7 באוקטובר, הסעודים דיברו על אופק מדיני אך באופן עמום יותר. כעת, ועל רקע גל אנטי-ישראלי המתעצם באזור, בריאד הפכו מחויבים הרבה יותר לרעיון המדינה הפלסטינית, כמשתקף בעיתונות הסעודית. גם [זברה](#) של השגרירה הסעודית בווינגטון, רימה בינת-בנדר, בפורום דאבוס משקפים תמיכה ב"אינטגרציה" של ישראל באזור, בתמורה לנכונות ישראלית להקמת מדינה פלסטינית. כששר החוץ הסעודי, פיצל בן-פרחן, נשאל בפורום בדאבוס האם במסגרת עסקה שכזו ערב הסעודית תכיר בישראל? הוא ענה "[בוודאי](#)".

התקשורת המפרצית גם מצביעה על מנעד שבקצה אחד שלו [חוסר רצון](#) בולט למעורבות ברצועת עזה וחשש מהמחירים הגבוהים שמדינות ערב ובעיקר מדינות המפרץ עלולות לשלם בגינה, הן בפן הכלכלי והן בפן התדמיתי. חששותיהן של מדינות במפרץ מגוונים: האשמה בשיתוף פעולה עם ישראל עקב כניסה לעזה "על הכידונים" הישראליים והפניית עורף לפלסטינים; השקעה בתשתיות ובמתקנים שעלולה לרדת שוב לטמיון במלחמה הבאה; סיכון ביטחוני לכוחות שישלחו כל עוד לא הסתיימה הלחימה. לכן, על מה כן ניתן להסכים? בראיית מדינות ערב, ישראל לא יכולה להישאר ברצועה ככוח כובש, נדרש פתרון למצב של ריק שלטוני וכאוס שיהווה חממה לטרור ולקיצוניות. לכן, [הפתרון](#) עבור מדינות ערב הוא שלטון של הרשות הפלסטינית ויתכן אף בשותפות מסוימת בשלטון של חמאס ובנקודות אלו נבדלת גישתן מזו של ישראל הרשמית.

תמיכה כספית מצד ערב הסעודית ואיחוד האמירויות בשיקום רצועת עזה ב"יום שאחרי" המלחמה חשובה, אך אינה מספקת בעיני ישראל. נדרש כי מדינות המפרץ ימלאו תפקיד פוליטי-אקטיבי בתמיכה בהנהגה פלסטינית חדשה, שתמלא את הוואקום שיוותר אחרי חמאס,

תדחק הצידה את קטר והשפעתה השלילית, תקל על ישראל את השליטה הביטחונית ברצועה, ותעניק לגיטימציה ערבית למנגנון השלטון החלופי בה. מצרים, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות עשויות לראות בכך הזדמנות להרחיב את השפעתן בעזה ובזירה הפלסטינית בכלל, הגם שהן נרתעות ממעורבות כה נרחבת בלי אופק מדיני, שמא ייתפסו בדעת הקהל הערבית כמסייעות לכיבוש ישראלי רצועת עזה והשקעתם תרד לטמיון במלחמה נוספת בשטח הרצועה.

קטר

האמירות הקטנה והעשירה היא בעלת קשרים הדוקים לצמרת חמאס, יותר מכל מדינה אחרת, והיא לקחה חלק בתיווך לשחרור חטופים ישראלים וזרים משבי חמאס וכן ביוזמות הומניטריות שונות, שתכליתן הפסקת הלחימה. בשל משקלה המדיני הרב וקשריה הדוקים עם ארצות הברית, לא מן הנמנע שיהיה לה גם תפקיד ברצועה ב"יום שאחרי". עד עתה, דוחה לא פרסמה יוזמה רשמית בהקשר זה, אולם מסרים מפי בכירה והשיח התקשורתי שאותו היא מקדמת באמצעות אל-ג'זירה מצביע על העדפותיה המדיניות.

כתומכת והמממנת המרכזית של שלטון חמאס, לקטר יש לה אינטרס, גם אם לא תיתן לו פומבי, לשמור על כוחו של הארגון ככל האפשר. נראה כי דוחה [אינה רוצה](#) בחיזוק כוחה של הרשות הפלסטינית ברצועת עזה מתוך הבנה כי השפעה זו תבוא על חשבון חמאס. האפשרות ל"היעלמות" חמאס כ"כתובת" השלטונית המרכזית בעזה תפגע משמעותית ביכולתה של קטר להשפיע על הנעשה ברצועה ובזירה הפלסטינית בכלל, לשפר את מעמדה האזורי והבינלאומי ובעיקר לחזק כך את היחסים עם ארצות הברית. יודגש שקטר אינה תובעת מישראל "תג מחיר" מדיני: היא היחידה מבין מדינות ערב שאינה דורשת כתנאי לסיוע כלכלי מצידה ב"יום שאחרי", פתיחת תהליך מדיני ישראלי-פלסטיני.

מנגד, לישראל אינטרס כי קטר תפסיק את תמיכתה בחמאס. אמנם אין מניעה שקטר תשתלב בכוח משימה ערבי-בינלאומי, אם יוקם, אשר תהיה לו אחריות זמנית על רצועת עזה, אם כי יש לוודא כי לקטר לא יותר להובילו. בה בעת, קיים סיכון שבהיות קטר זו שאין לה דרישות מדיניות מישראל, אפשרות מעורבותה ברצועה תקסום לחלקים בפוליטיקה הישראלית אשר אינם חפצים בחידוש התהליך מדיני. בהינתן גישתה הפרגמטית של קטר ורצונה לשמר את השפעתה בהקשר הפלסטיני, תרחיש זה עשוי להיות אפשרי, אלא אם אכן תצליח ישראל להפוך את הברית בין קטר לחמאס לנטל דיפלומטי על קטר, ולבסס לחמאס כוח מתחרה. למתן גישה לגורמים ערביים שונים לרצועה יש יתרונות, בראשם שלילת המונופול הקטרי ברצועה, אך גם חסרונות – אם תתפתח תחרות בין-ערבית על השפעה באזור זה.

מצרים

לפי דיווחים בעיתונות הערבית, מצרים החלה לקדם מול ישראל והפלגים הפלסטיניים מסגרת ליוזמות שיובילו לסיום המלחמה בעזה. לדברי [גורמים מצריים](#), מדובר בהצעות ראשוניות שעדיין נמצאות בתהליך גיבוש, ובהמשך עשויות להבשיל לכדי יוזמה כוללת שתשקלל את הסתייגויות הצדדים. סגן ראש המכון המצרי למחקרים אסטרטגיים (ECSS), מוחמד אבראהים, [הבהיר](#) כי אין מדובר בהצעות "מקודשות" שעל הצדדים לקבלן ככתבן וכלשונן, אלא בבסיס הפתוח למשא ומתן, בבחינת "אור בקצה המנהרה" בדרך לסיומה של המלחמה.

אשר לפרטי ההצעות המצריות, העיתון הסעודי "אל-שרק" [דיווח](#) על יוזמה בת שלושה שלבים: השלב הראשון ביוזמה כולל הפוגה הומניטרית בת עשרה ימים, שבמהלכה ישוחררו כל האזרחים הישראלים שבידי חמאס תמורת שחרור אסירים פלסטינים, ותתאפשר תנועה בין דרום הרצועה לצפונה; בשלב השני ישוחררו החיילות שבידי חמאס בתמורה למספר מוסכם של אסירים פלסטינים ויוחלפו בין הצדדים כל הגופות; בשלב השלישי ישוחררו החיילים הישראליים החטופים בתמורה למספר מוסכם של אסירים פלסטינים, כאשר צה"ל ייצא משטח הרצועה וחמאס יעצור את פעולותיו נגד ישראל. מעבר משלב לשלב יותנה בהשלמת קודמו.

ישנם [דיווחים](#) סותרים לגבי האפשרות שהמתווה יכלול דיאלוג לאומי פלסטיני במטרה להקים ממשלת טכנוקרטים שתעסוק בשיקום עזה ותיערך לבחירות כלליות. לפי השבועון הסעודי "[אל-מג'לה](#)" הוראה אור בלונדון, היוזמה המצרית כוללת הקמת ממשלת טכנוקרטים ברצועת עזה ובגדה המערבית, שמשמעה ויתור חמאס על שלטונו לאחר השגת הפסקת האש. המשא ומתן המוצע בעניינה יתקיים במצרים במעורבות נציגי קטר וארצות הברית. שלוש המדינות יעניקו חסות לתהליך, יפקחו עליו ויתאמו הקמת ממשלה פלסטינית ניטרלית לאחר הכרזת הפסקת האש.

היוזמה המצרית – במתווה המסתמן בפרסומים המודלפים – משרתת שורת אינטרסים מצריים: מניעת הידרדרות למלחמה אזורית, שתסכן את האינטרסים של מצרים; סיום מהיר ככל האפשר של המלחמה, אשר כבר [הסבה](#) פגיעה של עשרות אחוזים בתמלוגי תעלת סואץ ולנוזק למגזר התיירות, המשמשים למצרים מקור מרכזי למטבע זר; מניעת גלי הגירה המוניים של תושבים עזתיים לגבול מצרים בין אם באופן וולונטרי ובין אם בעידוד ישיר של ישראל; מיצוב מצרים כגורם מרכזי בתהליכי התיווך, הסיוע ההומניטרי והשיקום של עזה, תוך רתימת שחקנים אזוריים ובינלאומיים נוספים למהלך; סלילת נתיב לחזרת שלטון הרשות הפלסטינית לרצועת עזה וליצירת אופק מדיני לחידוש תהליך השלום.

בראיה ישראלית, יתרון היוזמה המצרית הוא יצירת מתווה בטוח לשחרור בני הערובה. בהתאם לחלק מהדיווחים, היוזמה גם הולמת את שאיפת ישראל לכינון שלטון מעבר ברצועת עזה דרך הקמת ממשלת טכנוקרטים, שלא תכלול את חמאס או את הרשות הפלסטינית, לפחות בשלב הראשון. מנגד, דומה כי היוזמה המצרית אינה נותנת מענה לאינטרסים אחרים של ישראל: שמירת האחריות הביטחונית בעזה בידי צה"ל; מיטוט מוחלט של חמאס ככוח שלטוני וצבאי לטווח הבינוני-ארוך; דחיקת המעורבות הקטרית; ופירוז הרצועה.

בנוסף, שוררת מחלוקת ישירה בין ישראל למצרים בנוגע להידוק הפיקוח על ציר פילדלפי, שחינוי לסיכול התעצמות צבאית מחודשת של חמאס ויתר ארגוני הטרור ברצועה על ידי הברחות נשק. התבטאות נתניהו בדבר הצורך בשליטה ישראלית בציר [בענתה](#) בביקורות חריפות במצרים, שלפיהן כיבוש מחודש של מרחב זה על ידי ישראל ייחשב פגיעה בנספח הצבאי להסכם השלום, שבתוקף תיקונו ב-2005 נפרסו כוחות משמר גבול מצריים לאורך הגבול. לפי מספר דיווחים, מצרים אף [זכתה](#) עד כה בקשות ישראליות להצבת [חיישני התרעה](#) בציר לניטור מנהרות ההברחה.

מחלוקות מסתמנות

בחינת היוזמות שעד עתה ניתן להן פומבי מעלה פערים:

- עתיד חמאס כשחקן פוליטי: ביוזמות ערביות שונות ניתן מקום לחמאס, לא כשליט בלעדי אלא כחלק מממשלה עתידית שתקום ברצועת עזה. לפי התבטאויות של בכירים ישראלים, אפשרות זו אינה מקובלת על ישראל. גישה זו מנוגדת גם לעמדה האמריקאית, הגורסת שחמאס אינו שחקן לגיטימי בעל זכות שליטה ברצועה. בנוסף, ניכרים פערים בין היוזמות עצמן, ללא קשר לעמדות ישראל וארצות הברית. פערים אלו, למשל בשאלת תפקיד חמאס ב"יום שאחרי", משקפים חילוקי דעות במרחב הערבי ובעיקר בין איחוד האמירויות, ערב הסעודית ומצרים לבין קטר. האחרונה גם מתנגדת לעמדה האמריקאית, אשר שמה דגש על הצורך להחליף את חמאס ב"רשות פלסטינית מחודשת".
- חזרת הרשות הפלסטינית לרצועה: ממשלת ישראל מתנגדת לאפשרות שהרשות הפלסטינית תמלא תפקיד ברצועת עזה בכלל, ובפרט בהיעדר עריכת רפורמות עמוקות בשורותיה. זאת, למרות שבכלל היוזמות שהועלו עד כה, למעט אלה של קטר, לרשות אמור להינתן תפקיד מרכזי בעתיד הרצועה. ישראל הרשמית מצהירה על אי כוונה לשלוט ברצועת עזה וכמובן על התנגדות נחרצת לשלטון חמאס באזור, אך לגבי "היום שאחרי" – מסריה עמומים. לא ברור למה בדיוק מתייחסת האמירה על אודות "גורמים מקומיים" ברצועה, שינהלו בה את חיי היום-יום וכך יכנסו לוואקום שיוותר אחריו חמאס. המסרים העמומים גם עומדים במחלוקת עם ארצות הברית, שמדגישה את הצורך בקידום פתרון שתי המדינות [עם רצון לקדם "רשות פלסטינית מחודשת"](#).
- מעורבותן של מדינות ערב ברצועה: תפקידן של מדינות ערב ברצועה ב"יום שאחרי" נותר עמום - במכוון כדי לא לחשוף הסכמות או אי-הסכמות. לפיכך, יתכן פער בין הציפייה הישראלית למעורבות אקטיבית מצדן בניהול פוליטי של הרצועה ובשמירה על ביטחון הפנים, לבין עמדתן בפועל. מדינות המפרץ אינן ששות ליטול תפקיד העלול להסב להן נזק מדיני ותודעת, בוודאי בלי תמורה מדינית ישראלית (בראיתן). בכל מקרה, סביר יותר שהן תיאותרנה למלא תפקיד כלכלי ושיקומי, מעין תמיכה מרחוק, ולא

תפקיד בעל משמעויות ביטחוניות. מצרים לא צפויה גם היא להסכים לשלוח כוחות שיטור משלה לרצועה, על שום האפשרות שייקלעו לעימות ישיר עם חמאס.

- הסדרי ביטחון: מחלוקות מרכזיות נוספות שעלולות לעלות קשורות לא רק לראייה מדינית שונה אלא גם לתפיסה ביטחונית שונה של ישראל, גם אל מול התפיסה האמריקאית. למשל, הממשל האמריקאי מבקש לשמר את השטח הטריטוריאלי של הרצועה כפי שהוא, ומתנגד לשינויים כלשהם שנראה ושישראל כבר עורכת בשטח, ביניהם ביסוס מעין "פרמטר" ביטחוני כקילומטר משטח הרצועה ולאורך הגבול עם ישראל. מחלוקת ביטחונית נוספת נוגעת לציר פילדלפי, שם מצרים תידרש להתגמש כדי לאפשר הסדר המתחשב בצרכים הביטחוניים החיוניים של ישראל.
- שיקום הרצועה: סוגיית מימון השיקום של רצועת עזה הינה קריטית ומשליכה גם על זהות השלטון העתידי ברצועה. הכתובת המרכזית למימון היא הקהילה הבינלאומית ובעיקר מדינות המפרץ (עם או בלי קטר), חלקן בעלות אג'נדות מתחרות.

מרחבי הסכמה

המידע לגבי היוזמות השונות המוצעות על ידי מדינות ערב מבוסס לפחות חלקית על הדלפות מכוונות, שתכליתן לבחון היתכנות. ועדיין, בחינתן מול העמדה הישראלית כפי שהיא מוצגת על ידי דוברים מתירה מרחב הסכמה לא מבוטל:

- שילוב הפלסטינים בניהול רצועת עזה: יתכן שתיווצר הסכמה על שלטון של רשות פלסטינית "מתוקנת" ובהרכב הנהגה שונה. ישראל עשויה ליישר קו בהקשר זה עם ארצות הברית, הקהילה הבינלאומית ומדינות ערב, בכפוף לרפורמות ו/או אם תמצא הנהגה חלופית לרשות הפלסטינית במקומו של אבו-מאזן. היו אלה במיוחד דבריו של צחי הנגבי ב"אילאף", שקבע כי ישראל מודעת לרצון הקהילה הבינלאומית לשלב את הרשות הפלסטינית בעתיד הרצועה וכי שילוב זה יתאפשר לאחר רפורמה ברשות הפלסטינית בתחומי החינוך והפסקת ההסתה כלפי ישראל. מרחב הסכמה בין ישראל למדינות ערב עשוי להימצא בהקשר זה שכן המיאוס מהנהגת הנוכחית של הרשות משותף לישראל ולרבות ממדינות ערב, בראשן איחוד האמירויות וערב הסעודית. מוצא אפשרי הוא הקמה ברצועת עזה ממשלה של אנשי מקצוע, "טכנוקרטים", בעלי זיקה לרצועת עזה, ו/או שאינם מזוהים רשמית עם הרשות הפלסטינית והנהגתה הנוכחית, דוגמת סלאם פיאד.

- החלשת חמאס: היוזמות יוכלו להתברר כמועילות אם יאפשרו מוצא "מכובד" מינימלי לחמאס מצד אחד, והגשמת מטרות המלחמה העיקריות של ישראל מצד שני, ובראשן שחרור החטופים, נטרול יכולותיו הצבאיות והשלטוניות של חמאס והבטחת סידורי ביטחון ראויים ובני קיימא לישראל ביחס לרצועת עזה, לטווח הבינוני והארוך. שחרור

החטופים הישראלים בתמורה להגליית הנהגת חמאס – כפי שמציעה היוזמה הסעודית – עשויה להיות פתרון שכזה, אך אין זה ברור אם הוא ריאלי לאור ההתנגדות המסתמנת של חמאס-עזה. אחדות פלסטינית, שבמסגרתה יישאר חמאס גורם פוליטי מוחלש, מפורז מנשק ומוכפף לרשות הפלסטינית, עשויה להוות פתרון אחר, ולו זמני, גם אם לא נשאר. מתווה כזה, של ישראל יהיה קשה לקבלו, יכול לשמש בסיס לרתימת מדינות האזור והעולם לביסוס מציאות אסטרטגית חדשה ברצועת עזה.

- תפקיד מדינות ערב בעזה: מרחב הסכמה אפשרי נוסף נמצא בעצם הנכונות הערבית לקחת חלק פעיל בנעשה ברצועה ב"יום שאחרי". מדינות ערב אומנם מציבות תנאים לכל מעורבות אפשרית מצידן אך נראה שהן מבינות כי היענות חיונית לבקשות מצד ארצות הברית עשויה להניב תועלות אסטרטגיות – החלשת איראן ושלוחיה, הרחבה אפשרית של השפעתן ברצועת עזה ובזירה הפלסטינית וכן במרחב הערבי, לצד אפשרות להתניע תהליך מדיני ישראלי-פלסטיני. כדי לתמרץ מעורבות ערבית אקטיבית יותר בעזה "ביום שאחרי" ידרשו תמורות אמריקאיות ובינלאומיות למדינות ערב.

- חידוש תהליכי הנורמליזציה: יש הסכמה סעודית לכריכת התנעה מחודשת של תהליך הנורמליזציה עם ישראל עם מעורבות גדולה יותר מצידה ברצועת עזה ב"יום שאחרי". בהסכמתה לחדש את המגעים לקראת נורמליזציה גלום פוטנציאל לתהליך מדיני, שבין היתר יחזק את הרשות הפלסטינית על חשבון חמאס. זאת, בכפוף להיענות אמריקאית חיונית לדרישות הסעודיות (גרעין אזורי, הסכם הגנה ואמל"ח מתקדם) והסכמה ישראלית להתנעת התהליך המדיני – דרישה סעודית זו אינה חדשה, אך בעלת משנה תוקף בעקבות המלחמה בעזה בשל התחזקות הסנטימנט הפרו-פלסטיני באזור.

סיכום

חשיבות הצורך לנסח ולהציג תפיסה אסטרטגית ישראלית בשאלת "היום שאחרי" אינה נחלת הכלל בישראל. גם המונח "היום שאחרי", העולה בשיח המדיני והתקשורתי הנלווה למהלך הצבאי, נושא משמעויות שונות עבור רבים, בישראל ומחוצה לה. היוזמות הבינלאומיות שניתן להן פומבי עד כה מבליטות את מקומן המרכזי של מדינות ערב בתמיכה בפתרונות שונים ואף במעורבות ביישומם. יתרה מכך, היוזמות הערביות – בעיקר הסעודית והמצרית – הן גם המפורטות ביותר מעבר לעקרונות בסיסיים כפי שישנם במתווים הבינלאומיים שנסקרו. בחינת היוזמות שעד כה ניתן להן פומבי, על אף חלקיותן, מצביעה על כך יש ביניהן פערים משמעותיים אך גם מרחבי הסכמה אפשריים בין ישראל, מדינות ערב וארצות הברית, ובראשם – שלטון של רשות פלסטינית "מתוקנת" ברצועת עזה. על ישראל אם כך לנסות ולנצל את מרחבי ההסכמה עם מדינות האזור ועם הגורמים הבין-לאומיים מעורבים, על מנת למגר את שלטון חמאס.

שיתוף גורמים בין-לאומיים לאלו האזורים הוא גם בעל פוטנציאל להבטיח את קידום האינטרסים הביטחוניים של ישראל.

למרות עבודת המטה שמקיימים גופים ישראלים מקצועיים, וביניהם המטה לביטחון לאומי, ממשלת ישראל נמנעה עד כה מלהציג בפומבי תשובה ליוזמות האזוריות או רעיון מסדר משלה ליום שאחרי המלחמה, אם בשל שיקולים פוליטיים-קואליציוניים, אם בשל רצון לשמור את הקלפים קרוב לחזה ואם בשל קושי אמיתי לגבש פתרונות ישימים. אולם, בכירים ישראלים ובהם ראש הממשלה, בנימין נתניהו, ושר הביטחון, יואב גלנט, התייחסו למקום המרכזי שמדינות ערביות ספציפיות יתבקשו לדעתם למלא בעיצוב המציאות העתידית ברצועה. עם זאת, גישור אפשרי בין הפערים יכול להיות אימוץ מהלך הדרגתי שבמסגרתו כניסת הרשות הפלסטינית המתוקנת לעזה במקום חמאס לא תהייה מיידית אלא מותנית וכתוצאה של תהליך הכנה ורפורמות דרושות ברשות, כיעד לטווח הבינוני והארוך. ישראל תסכים על היעד הסופי, אולם מימושו יהיה כפוף להיווצרות הנסיבות המתאימות בשטח. במקביל יותנע שוב תהליך הנורמליזציה עם ערב הסעודית.

הסעודים מותירים את הדלת [פתוחה](#) להסכם נורמליזציה, או "אינטגרציה" בלשונם. האינטרסים והמוטיבציות שלהם ושל ארצות הברית בהסכם נותרו בעינם, ואף התחזקו, וסיום שלטון חמאס בעזה יעניק הזדמנות לחידוש התהליך תוך כריכתו בהשתתפות פעילה מצד ערב הסעודית, מצרים ומדינות ערביות נוספות בתמיכה כלכלית ברשות הפלסטינית, אימון כוחותיה וסיוע בקיום בחירות אך לא בניהול חיי היום-יום ברצועה ואכיפת החוק והסדר בעזה. הסכם נורמליזציה ישראלי-סעודי יהיה תשובה ראויה לחמאס ואיראן שביקשו לעצור את תהליך הנורמליזציה. הסכם שכזה יעניק דיבידנדים כלכליים ולגיטימציה משופרת לישראל בעולם הערבי והמוסלמי, יחזק את המעמד האמריקאי באזור וישדרג את העוצמה המדינית והביטחונית הסעודית כמשקל נגד לאיראן. ישראל תיראה כפותחת דלת לשלום, תקטוף דיבידנדים רבים מהממשל האמריקאי ותסתייע במרחב ערבי ובקהילה בינלאומית תומכת "ביום שאחרי" בעזה.

המלצות

1. על ישראל לנסח ולהציג תפיסה אסטרטגית בשאלת "היום שאחרי", תוך התמקדות במרחבי ההסכמה האפשריים בינה לבין מדינות ערב.
2. על ישראל להכיר בפער בין רצונה לראות לקיחת אחריות ישירה מצד מדינות ערב לניהול ואף שמירת חוק וסדר ברצועת עזה "ביום שאחרי", לבין עמדתן בפועל, המסתייגת מכך.

3. על ישראל לרתום לצדה את ארצות הברית והאיחוד האירופי כדי להבטיח מתן מענה הולם לאינטרסים הביטחוניים שלה, להבטיח את החלשת חמאס ולרתום את מדינות האזור למילוי תפקידים קונסטרוקטיביים.

4. על ישראל לוודא כי תפקיד לקטר ברצועת עזה ב"יום שאחרי" יותנה בשינוי המדיניות הקטרית כלפי חמאס - אם הארגון יוותר ברצועה ככוח פוליטי - ובשילובה במנגנון בינלאומי-ערבי שם.

5. על ישראל לכרוך את יצירת האופק המדיני המבוקש בהקשר הפלסטיני ואת השילוב ההדרגתי והמותנה של רשות פלסטינית מתוקנת ברצועת עזה, עם קידום תהליכי הנורמליזציה עם ערב הסעודית.